

MUSIQA DARSLARI - AXLOQ DARSLARI

Ibraximjanova Gavxar Amanbayevna, katta o'qituvchi, Toshkent davlat pedagogika universiteti, i.gavhara@bk.ru

Barcha o'quv fanlari ichida yagona chinakam ma'naviy-axloqiy tarbiyaviy kuchga ega fan bu musiqadir, chunki u nafaqat ongni, balki his-tuyg'ularni ham rivojlantiradi va olijanoblashtiradi. Agar biz ta'lim jarayonida insonni yaxlit tarzda, ya'ni uning vujudini, miyasini, ruhini tarbiyalamasak, biz o'rgatganlarni oldidagi burchimizni bajarmagan bo'lamiz.

Bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishni imkon qadar erta boshlash kerak. Tug'ilgandan boshlab, bolalar turli xil ta'sirlarga duchor bo'ladilar. Agar barcha o'quvchilar kattalarning suhbatini faqat foydali ta'sir ko'rsatadigan, umumiy muhit shaxsiyatni boyitish va yuksaltirishga hissa qo'shadigan oilalarda tarbiyalansa, juda yaxshi bo'lardi. Ammo bolalar bilan shug'ullanadigan har bir kishi ularning ko'pchiligi ma'naviy jihatdan qanchalik qashshoq ekanini, ular qanchalik erta yoshda rivojlanishi uchun qulay sharoitlardan mahrum bo'lishlarini biladi. Shuning uchun maktab musiqasi darslarining boshlanishini kechiktirmasligi, barcha bolalarning ongi va qalbini boyitadigan musiqani o'rganishi uchun teng imkoniyatlar yaratib berishi kerak.

Musiqasi vositasida ma'naviy-axloqiy tarbiyani to'g'ri tashkil etish uchun eng boshidanoq bunday tarbiyaning maqsad va imkoniyatlarini aniq tasavvur etish zarur bo'lib, bu maqsadlarga erishish uchun ba'zi qo'shimcha mulohazalarni ham hisobga olish zarur. Eng avvalo, barcha bolalar manfaatlari haqida doimo g'amxo'rlik qilish, maktabda o'qish jarayonida va o'qishni tugatgandan so'ng har bir bola ma'naviy-axloqiy kamolotga yo'naltirilgan to'laqonli musiqiy bilim olishini ta'minlashga intilish kerak.

Rivojlanishning aynan dastlabki bosqichida poydevor qo'yiladi. Bu vaqtda bolalarni eng keng musiqiy repertuar, shu jumladan barcha uslublar, yo'nalishlar va davrlardagi musiqasi bilan tanishtirish kerak. Bunda ham mumtoz, ham zamonaviy, ham yuksak ma'naviyatli, ham xalq asarlaridan foydalanish juda muhimdir.

Musiqasi darslari axloq darslari sifatida bilim hajmiga emas, musiqiy savodxonlik asoslarini o'rgatish, solfejio, musiqasi faoliyatining har qanday turi bilan tanishtirishga emas, balki hissiy va shaxsiy salohiyatni optimallashtirishga, ma'naviy rivojlanishga qaratilgan. Musiqasi inson shaxsini ma'naviy shakllantirishning umumiy tizimiga kiradi.

Musiqasi darslarining vazifalari ma'naviy-axloqiy tarbiyaning o'ziga xos vazifalari sifatida quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- inson his-tuyg'ulari, emotsiyalari, hayotiy voqeliklarining axloqiy jihatdan mazmunli va estetik jihatdan o'zgartirilgan olami bilan ma'naviy muloqotning maxsus shakliga qo'shilish qobiliyati sifatida voqelik va san'atga estetik empatiya qobiliyatini samarali rivojlantirish;

- hissiy-sezgi sohasini faollashtirish orqali voqelikni, axloqiy, ma'naviy dunyoni yaxlit, uyg'un idrok etish qobiliyatini rivojlantirish;

- ham san'at turi, ham o'rganish fani sifatida musiqa psixologik moslashuvni ta'minlash;

- musiqa bilan muloqot qilishning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish;

- bilimlar bilan boyitish, ijobiy motivatsiyani rag'batlantirish.

Musiqa darslarining butun maqsad va vazifalari oliy maqsad – ma'naviyaxloqiy shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi. Faol empatiya qobiliyatini tarbiyalash ma'naviy rivojlangan shaxsni shakllantirishning eng muhim shartidir.

Musiqa ta'limini faollashtirish yo'llaridan biri musiqa ta'limi mazmunini musiqa san'atining yangi qatlamlari: musiqiy folklor, ma'naviy musiqa, zamonaviy akademik musiqa, jazz va boshqalar bilan to'ldirishdir.

Musiqa darslarida olijanob maqsadlarga intilganlarimiz, darsdan tashqari va maktabdan tashqari mashg'ulotlarda "ekilgan"larimiz o'quvchilarimiz hayotining barcha jabhalarida ularning ijtimoiy-madaniy makonida unumdor ko'chatlar bilan unib chiqishi juda muhim. Bu yaqinlariga nisbatan g'amxo'rlik qilish, ham faol ekologik faoliyat olib borish, ham aholining ma'naviy, axloqiy va jismoniy salomatligiga qaratilgan ishlarni tashkil etishdardir.

Badiiy madaniyatning uzviy rivojlanish qonuniyatlarini chuqur tahlil qilgan taniqli estetika mutaxassislaridan biri M.Kagan shuni aytib o'tadiki, "Musiqa badiiy madaniyatda ham, undan tashqarida ham ortib borayotgan rol o'ynaydi, chunki bundan buyon inson hayotida ilm-fan, mavhum fikrlash, borliq qonuniyatlarini bilishlarning roli tobora ortib boradi va inson taraqqiyotining ushbu yo'nalishini uning hissiy sohasini, ma'naviy tuyg'ularini, fikr yuritish va ma'naviy kechinmalarni boshdan kechirish qobiliyatini faollashtirish bilan muvozanatga keltirish keskin zaruratini yaratadi.... "

Zamonaviy jamiyatda maktab o'quvchilarining umumiy ta'limi va tarbiyasining yangi kontseptsiyalari ishlab chiqilmoqda. Jamiyatning axloqiy ma'naviy madaniyatini rivojlantirish muammosi nihoyatda dolzarbdir. Shu munosabat bilan ayo'nki, maktab shaxsning axloqiy-ma'naviy salohiyatini ochib beradigan va uni rivojlanishga rag'batlantiradigan eng muhim vositalaridan biri sifatida xizmat qiladigan san'atga murojaat qilish zarur.

Bola shaxsining rivojlanayotgan ijtimoiylashuvi musiqiy mazmunning ahloqiysemantik konteksti asosida shaxsning ma'naviy ehtiyojlarini rag'batlantirishga qaratilgan musiqiy-estetik ta'lim-tarbiya mazmunini chuqurlashtirishni talab qiladi. Musiqani ma'naviyatlashtirish va insonparvarlashtirish hayotiy maqsadga muvofiq hodisa sifatida nafaqat chuqur anglab yetilgan bo'lishi kerak. Uning boshqa bilim sohalari, birinchi navbatda tarix, adabiyot va tasviriy san'at bilan aloqasi ham juda zarurdir.

Zamonaviy pedagogika fanida musiqa san'ati vositasida maktab o'quvchilarini axloqiy tarbiyalash ikki xil talqin qilinadi. Bir tomondan, har bir o'quvchining shaxs sifatidagi ichki dunyosining umumiy ma'naviy manzarasini

shakllantirishda estetik tarbiyaning ahamiyati tasdiqlanadi. Boshqa tomondan, "musiqa san'atining bolaga bo'lgan ulkan ta'siri, uning bola qalbini haddan tashqari didaktikliksiz keng umuminsoniy qadriyatlar olamiga olib kirishi, fantaziya, tasavvur, ijodkorlikni rivojlantirish orqali shaxsning ma'naviy dunyosini shakllantirishga ta'sir qilishini" ta'kidlab, san'atga axloqiy tarbiya vositasi sifatida tarixan shakllangan munosabat shubha ostiga qo'yiladi. Biroq, san'atning tarbiyaviy ahamiyati bugungi kunda har qachongidan ham dolzarbdir. O'quvchilarning estetik madaniyatini tarbiyalashda musiqa darsini axloqiy, ma'naviy kechinmalar sohasiga eng ko'p ta'sir etuvchi soha sifatida tushunish muhimdir. Zero, musiqa azaldan ezgulikka, go'zallikka, insoniylikka jalb etuvchi eng mo'jizaviy nozik vosita bo'lib kelgan. Jamiyatni ma'naviy tiklash vazifasi ayniqsa keskin bo'lgan zamonamizda musiqa san'ati maktab o'quvchilari tarbiyasini insonparvarlashtirish muammosini hal qiladi. Binobarin, zamonaviy maktabda ma'naviy-axloqiy tarbiya shaxsni shakllantirishda ustuvor vazifaga aylanishi kerak.

Adabiyotlar:

1. Petrushin V.I. Музыкальная психология. - Изд. 2-ye, ispr. i dop. – M., 1997.
2. Музыкальное образование в школе: Учеб. пособие для студ. муз. фак. и отд. высш. и сред. пед. учеб. заведений. / Под ред. Л.В.Школяр. – M.: Изд. Центр «Академия», 2001.
3. Kagan M.S. O meste iskusstva v jizni shkoly // Iskusstvo v shkole. – M., 1992.
4. Кадыров R.G. Музыкальная педагогика. – Tashkent, 2009.
5. Salimova V.I., Ibroximjonova G.A. Ijtimoiy munosabatlarda musiqaning ahamiyati // Vestnik nauki, №11. – Tolyatti, 2021.
6. Ibraximjanova G.A. Detskaya muzyka – yadro duxovnogo vospitaniya // "Ilm-fan va ta'limda innovatsion yondashuvlar, muammolar, taklif va yechimlar", №12. – T., 2021.